

DE GEEST VAN WAARHEID

Ekklesia Amsterdam, zondag 4 juni 2017

Kees Kok

1

Pinksteren. Viering van de neerdaling van de Heilige Geest. Welke geest? Die van de God van de bijbel, die mensenminnaar. Die God wil zijn Geest laten wonen in de harten van mensen die vernederden uit de modder sjoeren, verstotenen optillen uit het stof van de aarde en ze uitnodigen aan hun tafels. Hij kan niet buiten mensen die zijn Naam heiligen, zijn wil doen: die neerknielen bij noodlijdende naasten, die de vreemdeling tegemoet gaan, niet uit de weg. Dat neerdalen is geen eenmalig gebeuren. Dat ligt in de aard van die God. 'Zo hoog als Gij troont in de hemel, zo diep buigt Gij neer om te zien deze aarde' – zongen we.

Lukas, de verteller van het Pinksterverhaal, laat Pinksteren samenvallen met het Joodse Sjavoet, het feest van de gave van de Thora – de Tien Woorden op de twee stenen tafelen – dat wordt gevierd op de vijftigste dag na Pesach/Pasen, feest van uittocht en bevrijding. De Geest van Pinksteren is de Geest van de Thora. Zij (in het Hebreeuws is geest vrouwelijk) overstijgt alle religieuze, nationale en taalgrenzen, zij brengt een beweging op gang die alle mensen wil bewegen. Ook moslims. Het islamitische Suikerfeest is de afsluiting van de ramadan en 'De maand ramadan is die, waarin de Koran als een richtsnoer voor de mensen werd nedergezonden,' zegt de Koran zelf (Soera 2,185). Zoals die eerder werd nedergezonden in de Thora van Mozes en het Evangelie van Jezus. En dan kun je eindeloos twisten over wat dan de enige ware Heilige Schrift is, maar in al die geschriften gaat het er uiteindelijk om hoe wij mensen het menselijkst met elkaar zouden kunnen leven.

Over de eerste Pinkstergemeente vertelt Lukas, dat daarin twijfel, brood, ziel en pijn werd gedeeld, 'en niemand was in nood of leed gebrek.' Tijdens het Suikerfeest omhelzen de mensen elkaar, en vergeven zij elkaar eventuele fouten uit het afgelopen jaar. Minder bedeeden krijgen voedsel en kleding van rijkere, voor wie het een plicht is voor de armen te zorgen. Zou het niet mooi zijn als wij dat, Joden, christenen, moslims en vogels van andere religieuze pluimages, samen zouden kunnen vieren?

Volgens de evangeliën is Jezus het voorbeeld van een mens in wie de God die hij Vader noemt, zijn intrek heeft genomen, een die zijn Naam in alle opzichten heeft volbracht. Vooral in het evangelie van Johannes valt hij helemaal samen met de Naam en woord, hij is Thora in levende lijve. In het fragment dat wij lezen, belooft Jezus de leerlingen aan zijn vader te vragen om een helper te sturen, iemand om hen bij te staan als hij er niet meer is. *Paraklètōs* staat er in het Grieks, dat is vertaald: 'er bij geroepen', die geroepen komt, als een vakman, of een dokter. Die helper-geest staat niet in dienst van een of ander kerkgenootschap, van een hiërarchie of een goeroe. Zij is een vrije vogel, een zelfstandige ondernemer, een zzp-er, aan geen bewind onderworpen. De wereld kan haar niet vatten, niet pakken, niet aan de ketting leggen. Of, zoals Johannes het in het begin van zijn evangelie over de Geest zegt: 'De wind waait waar zij wil, je hoort zijn geluid, maar je ziet niet waar zij vandaan komt en waarheen zij gaat' (3:8)– je zou ook kunnen vertalen: waar zij je heenvoert. Want die Geest is vervoerend, aangrijpend. Hij veroorzaakt niet zozeer extase, met wilde, ongecontroleerde bewegingen en geschreeuw in onverstaanbare wartaal, zoals wel gedacht wordt, maar diepe ontroering en innerlijke overtuiging. Dat is wat Lukas met zijn Pinksterverhaal wil vertellen: de leerlingen lijken wel een beetje dronken als de geest hun is ingegoten, maar ze spreken heldere, voor iedereen verstaanbare, overtuigende taal. De

geest waait waar zij wil, maar niet met alle religieuze en spirituele winden mee, zij is zelf een en al wind en beweging. Zij is de meest bewegelijke vorm van geloofsleer, vloeibare Thora, voelbare Naam van God: vuur en liefde, wijsheid, ontferming, waarheid, betrouwbaarheid. De geest van waarheid – niet van de waarheid - waait in een wereld die aan elkaar hangt van leugens.

Soms kunnen we over die Geest meer opsteken van lied en literatuur dan van de theologische boeken daarover – de ‘pneumatologie’ - die doorgaans alleen door theologen worden gelezen en die vaak ‘zwaar zijn van stramme woorden’. Neem, bijvoorbeeld, deze korte aantekening van de Joodse schrijver en Nobelprijswinnaar Elias Canetti, uit 1943, middenin de Tweede Wereldoorlog: ‘Het enige vrije in onze beschaving is de wind’, Dat lijkt me een prachtig Pinkstermotto. De Geest van waarheid is, net als de wind, het enige vrije in onze beschaving. En in dat zelfde jaar vol verschrikkingen, in een wereld die bol staat van de grootste leugens, schrijft Canetti over de aard van die waarheid: ‘De waarheid is een zee van grashalmen die heen en weer wiegt op de wind; zij wil als beweging gevoeld worden, als adem ingeademd. Een rots is zij alleen voor wie haar niet voelt en ademt; die moet zijn hoofd er wel tot bloedens toe op stukslaan.’ En de hoofden van anderen, zou je daar nog aan toe kunnen voegen.

Canetti is een bron waar je niet genoeg uit kunt drinken, vooral *Wat de mens betreft*, een bundel aantekeningen uit de periode 1942-1972. Daar vond ik ook dit: ‘Het is vreemd: je komt alleen dichterbij de waarheid in woorden waar je niet helemaal meer in gelooft; de waarheid als het doen herleven van stervende woorden’. ‘Als je mij liefhebt, zal je mijn woord koesteren’, hoorden we Jezus zeggen. Zijn woord – die taal van de liefde – zit vol met de dood bedreigde, stervende woorden als ‘ziel, hoop, solidariteit, recht en vrede, Heilige Geest’. Woorden waar je misschien niet helemaal meer in gelooft, omdat je teveel heb meegemaakt, te veel gezien. Die woorden bewaren, koesteren voor jezelf en voor anderen, en ze meegeven aan je kinderen. Een ‘spiritualiteit’ die stervende woorden doet herleven. Kunnen wij dat opbrengen in deze wereld waarin die woorden stelselmatig worden bedreigd, misvormd en misbruikt? Misschien als wij daarin worden bijgestaan door een ‘bezield verband’, een ekklesia. En door die Geest. ‘Ik zal jullie niet als wezen achterlaten. De helper, de Heilige Geest, zal jullie alles weer te binnen brengen.’ Zodat we weer weten dat ze over ons gaan. En dan al die oude woorden, heel die geestrijke traditie, doorgeven aan onze kinderen en ze daarmee sterk maken, wapenen tegen de harde woorden, de rotsvaste overtuigingen, de granieten zekerheden van deze wereld. En zo die stervende woorden kans geven om te herleven. Wij kunnen ze elke dag opnieuw, aandachtig luisterend, vernemen uit wind en wolken, vuurgloed en stilte. Woorden die het bittere zoet maken. En die het bittere water omdopen in doopwater.

*Toen werd een spreken vernomen,
het kwam van rotsen omlaag als een wolk,
omkraagd door vuurgloed en stilte
wij die het zagen, wisten: dit woord wordt ons leven –
die ons het bittere zoet maakt, Hij zal ons
sleuren, dragen op handen tot waar we er zijn.*